

ІСТОРІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, ПРАВО, СОЦІОЛОГІЯ І ФІЛОСОФІЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

Олімпійський спорт у системі гуманітарної освіти (український досвід)

Марія Булатова, Лідія Радченко, Валентина Єрмолова

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. Надзвичайна популярність олімпійського спорту, його виняткова історична та культурна спадщина, багатопланова і вражаюча сучасність, багата не тільки на яскраві і динамічні спортивні події, а й пронизана розгалуженими зв'язками з політикою, економікою, освітою, вихованням, екологією, сучасними технологіями, створюють широкі можливості для використання олімпійського руху та Олімпійських ігор як арени для різнобічної гуманітарної освіти та гуманістичного виховання. *Мета.* Висвітлення окремих складових українського досвіду використання гуманістичного потенціалу олімпійського спорту як одного з засобів модернізації системи освіти. *Методи.* Аналіз літературних джерел, документальних матеріалів, опитування, синтез та узагальнення. *Результати.* Україна є одним зі світових лідерів за масштабами організації олімпійських досліджень, поширенням ідей олімпізму та розробкою матеріалів, що дозволяють використовувати надбання олімпійського спорту в гуманітарній освіті. Визнання досягнення нашої країни в дослідницькій роботі з олімпійської проблематики та поширенню олімпійських ідей і цінностей стало можливим завдяки активній співпраці Олімпійської академії України з Національним університетом фізичного виховання і спорту України та Національним олімпійським комітетом України. До основних складових комплексного підходу до вирішення питання використання надбань олімпійського спорту у гуманітарній освіті молоді в Національному університеті фізичного виховання і спорту України слід віднести: запровадження навчальної спеціальності «олімпійський та професійний спорт»; відкриття кафедр олімпійського спорту та магистратури «олімпійський спорт і освіта», організація міжнародних наукових конгресів і конференцій; створення видавництва «Олімпійська література» та Навчально-наукового олімпійського інституту; потужна науково-дослідна діяльність, результатом якої є вихід у світ численних фундаментальних праць з олімпійської тематики; встановлення ділових контактів з провідними міжнародними науковими установами, які займаються різними аспектами олімпійського спорту та олімпійської освіти.

Ключові слова: олімпійська освіта, олімпізм, освітній процес, гуманістичне виховання.

Maria Bulatova, Lidia Radchenko, Valentyna Yermolova

OLYMPIC SPORT IN THE HUMANITIES EDUCATION SYSTEM (UKRAINIAN EXPERIENCE)

Abstract. The extreme popularity of the Olympic sport, its exceptional historical and cultural heritage, multifaceted and impressive modernity, rich not only in bright and dynamic sports events but also permeated by extensive links with politics, economics, education, upbringing, ecology, modern technology, create wide opportunities to use the Olympic Movement and the Olympic Games as an arena for diverse humanistic and humanities education. *Objective.* To highlight some constituents of the Ukrainian experience of using the Olympic sport humanistic potential as one of the means for the education system modernization. *Methods.* Analysis of literature sources, documentary materials, surveys, synthesis, and generalization. *Results.* Ukraine is one of the world leaders in the organization of the Olympic studies, the dissemination of the

Bulatova M., Radchenko L., Yermolova V. Olympic sport in the humanities education system (ukrainian experience). *Theory and Methods of Physical education and sports.* 2020; 2: 105–115
DOI: 10.32652/tmfv.2020.2.105–115

Булатова М., Радченко Л., Єрмолова В. Олімпійський спорт у системі гуманітарної освіти (український досвід). *Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* 2020; 2: 105–115
DOI: 10.32652/tmfv.2020.2.105–115

Вступ. Олімпійський спорт – наймасштабніше явище сучасної епохи, що об'єднує представників понад 200 країн світового суспільства навколо ідей олімпізму.

Олімпійський рух давно вийшов за межі інтересів певної групи людей та організацій, зацікавлених лише в його розвитку. Його учасниками є різні категорії осіб, роль та інтереси яких в системі олімпійського спорту різні [1, 8]. Популярність олімпійського руху викликає глибокий інтерес до історії та сучасності Олімпійських ігор, до досягнень спортсменів та їхніх біографій, до олімпійських видів спорту та результатів суперництва команд країн у неофіційному медальному заліку, до різного роду проблем олімпійського спорту, бажання особисто долучитися до спортивних занять і змагань [5, 10, 17].

Не можна не бачити того, що інтенсивна комерціалізація, політизація та професіоналізація олімпійського спорту, залучення до нього впливових політичних сил і представників ділових кіл найсерйознішим чином позначилися на його можливостях. Різко зросла активність засобів масової інформації у висвітленні подій, пов'язаних з Олімпійськими іграми, глядацька аудиторія розширилася до розмірів, недосяжних у будь-якій іншій сфері людської діяльності. Величезний інтерес до Олімпійських ігор сприяв зростанню фінансових можливостей олімпійського спорту. Ігри стали потужним стимулом для розвитку олімпійських видів спорту та підвищення рухової активності різних груп населення [3, 5, 15].

Звичайно, усе сказане говорить, що створено умови для розширен-

ideas of Olympism, and the development of materials that allow the use of the Olympic sport achievements in humanities education. Recognition of our country's achievements in research on the Olympic topics and dissemination of the Olympic ideas and values became possible due to active cooperation of the Olympic Academy of Ukraine with the National University of Physical Education and Sport of Ukraine and the National Olympic Committee of Ukraine. The main components of a comprehensive approach to addressing the use of the Olympic sport achievements in the humanities education of youth at the National University of Physical Education and Sport of Ukraine include the introduction of the «Olympic and professional sport» educational specialty; the opening of the Department of the Olympic sport and the «Olympic sport and education» Master's Degree course, organization of international scientific congresses and conferences; creation of the «Olympic Literature» Publishing House and the Educational and Scientific Olympic Institute; powerful research activities, the result of which is the publication of numerous fundamental works on the Olympic themes; establishing business contacts with leading international scientific institutions dealing with various aspects of the Olympic sport and the Olympic education.

Keywords: Olympic education, olympism, education process, humanistic education.

ня освітньої діяльності у сфері олімпійського спорту [11–13, 20, 21]. Проте в умовах сучасної реальності виникають природні запитання, що стосуються поняття і концепції освітньої діяльності в галузі олімпійського спорту, її змісту, форм і методів, місця в системі гуманістичного виховання і гуманітарної освіти.

Проблема полягає у тому, що протягом багатьох років освітня функція олімпійського руху переважно обмежувалася предметною галуззю власне олімпійського спорту – знаннями, які забезпечують уявлення про спорт, Олімпійські ігри й олімпійський рух, ідеали і цінності олімпізму, гуманістичний і соціально-культурний потенціал спорту, про його можливості позитивного впливу на культуру людини, її інтелектуальні і творчі здібності тощо [16, 18].

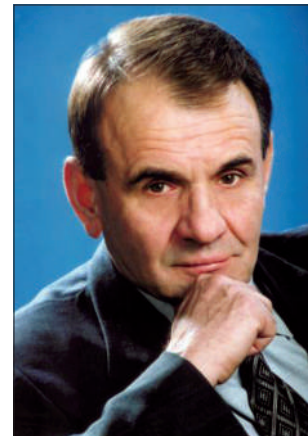
Разом із тим надзвичайна популярність олімпійського спорту, його виняткова історична та культурна спадщина, багатопланова і вражаюча сучасність, багата не тільки на яскраві і динамічні спортивні події, а й пронизана розгалуженими зв'язками з політикою, економікою, освітою, вихованням, екологією, сучасними технологіями, створюють широкі можливості для використання олімпійського руху та Олімпійських ігор як арени для різнобічної гуманітарної освіти та гуманістичного виховання. Саме у цих процесах логічно використовувати всю широту і глибину сенсу олімпійського руху з його багатотою історією та сучасністю, досягненнями, проблемами, суперечностями, складними зв'язками з різними сферами життя світового співтовариства.

Тому цілком природним є розгляд зазначеного питання, а також визначення перспектив його подальшого розвитку.

Мета дослідження – висвітлення окремих складових українського досвіду використання гуманістичного потенціалу олімпійського спорту як одного з засобів модернізації системи освіти.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, документальних матеріалів, опитування, синтез та узагальнення.

Результати дослідження та їх обговорення. Інтенсивні зміни у сфері сучасного олімпійського спорту припали на «епоху Самаранча» – період його перебування на посту президента МОК (1980–2001 рр.). Протягом цього періоду Хуану Антоніо Самаранчу і його численним прихильникам у різних сферах життя вдалося перетворити Олімпійські ігри з вельми суверенної події, малопотужної в економічних відносинах, що страждає від політичного впливу та організації бойкотів, у глобальне явище сучасного світу. Ігри набули дивовижної стабільності й авторитету, отримали фінансовий потенціал, всесвітню підтримку світової спільноти. Вони стали подією політичного, економічного і культурного характеру, яка не має аналогів за масштабами висвітлення в засобах масової інформації, перш за все на телебаченні, що становить інтерес для понад половини людства, особливо молоді, незалежно від походження, історичних коренів, соціальних верств, расових, етнічних, релігійних, гендерних і будь-яких інших факторів, які розділяють людей на групи [7, 14].

В. М. Платонов – ректор КДІФК, перший віце-президент НОК України (1991–2002 рр.)

Звичайно, що на цьому позитивному тлі, маючи підтримку президента МОК з його непохитним авторитетом, було легко просувати найрізноманітніші ідеї та проєкти, які стосуються популяризації олімпійського спорту, цінностей філософії олімпізму, й замовчувати проблеми, складності, протиріччя, негативні тенденції, що проявляються в цій сфері [4, 5].

У цей період Х. А. Самаранчем було ініційовано і роботу зі створення в країнах-учасницях олімпійського руху національних олімпійських академій – установ, метою діяльності яких є поширення знань про олімпійський рух, Олімпійські ігри, долучення молодого покоління до ідеалів і цінностей олімпізму [2].

Проте аналіз світового досвіду реалізації освітніх програм у зазначеній галузі свідчить, що більшість ініціатив і освітніх ресурсів, що реалізуються в системі сучасної олімпійської освіти, орієнтовані лише на отримання загальних уявлень про Олімпійські ігри й олімпійський рух і на активну пропаганду ідеалів і цінностей філософії олімпізму, що протягом вже кількох десятиліть є характерним для політики Міжнародного олімпійського комітету (МОК) і Міжнародної олімпійської академії (МОА) в цій сфері. Історично сформована концепція олімпійської освіти, характерна для більшості країн, відстає від вимог сучасності, відзначається слабким соціокультурним змістом, обмеженою критичністю і прихильністю до емоційної риторики, особливо в тій частині, яка стосується

Обговорення в МОК стратегії олімпійської освіти в Україні. Лозанна. 1993 р.

універсалізму олімпійських цінностей та виховного потенціалу олімпійської освіти [5].

Олімпійський рух і Олімпійські ігри не потребують штучної ідеалізації. Їхня цінність – у багатій історії, яскравій сучасності, різноманітті і популярності, складнощах і протиріччях, численних взаємозв'язках з політикою і економікою, культурою і мистецтвом, освітою і вихованням.

Різнобічний та об'єктивний розгляд і вивчення олімпійського руху і перш за все Олімпійських ігор з урахуванням усіх сильних і слабких сторін, досягнень і проблем, слабкостей та недоліків ніяк не може негативно позначитися на популярності і значущості цього явища. Навпаки, ідеалізація олімпійського спорту та Олімпійських ігор, видатних атлетів та їх роль в освітньому і виховному процесах є прямим шляхом до знецінення системи олімпійської освіти, до скептицизму щодо його можливостей і значення.

Виходячи із зазначеної концепції, Київський державний інститут фізичної культури (КДІФК, нині Національний університет фізичного виховання і спорту України – НУФВСУ), маючи дієву підтримку з боку НОК України та Олімпійської академії України, ініціював вагомі зміни, наслідком яких став комплексний підхід до використання гуманістичного потенціалу олімпійського спорту в системі гуманітарної освіти.

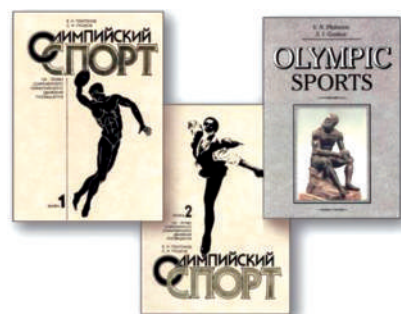
Ініціатором таких кардинальних новацій в нашій країні на початку

1990-х років став ректор КДІФК, віце-президент НОК України, доктор педагогічних наук професор Володимир Платонов.

Для повноцінного забезпечення розвитку системи олімпійської освіти в 1992–1993 рр. МОК, НОК України, Олімпійською академією України спільно з КДІФК було розроблено багаторічну програму науково-дослідної, освітньої та видавничої діяльності [2].

У 1993 р. цю програму керівництву МОК представили ректор Українського державного університету фізичного виховання і спорту, віце-президент НОК України професор Володимир Платонов, проректор з навчальної роботи професор Юрій Шкретій і доцент Марія Булатова. Її було детально обговорено з сьомим президентом МОК Хуаном Антоніо Самаранчем, керівниками департаментів, провідними фахівцями МОК, і вона отримала всебічну підтримку з боку цієї міжнародної організації.

Програма передбачала створення кафедр олімпійського спорту у спеціалізованих та педагогічних вищих навчальних закладах України, введення до Державного стандарту вищої школи навчальної дисципліни «Олімпійський спорт» та розробку і видання навчально-методичного забезпечення, створення національного центру олімпійських досліджень, олімпійського музею, олімпійських бібліотек, видавництва «Олімпійська література», щоквартальне видання науково-теоретичного журналу «Наука в олім-

Перший у світі підручник для спеціалізованих вищих навчальних закладів «Олімпійський спорт»

пійском спорте» та популярного видання «Олімпійская арена».

Відповідно до розробленої програми необхідно було створити навчальне забезпечення для якісної підготовки майбутніх працівників сфери фізичного виховання і спорту. Професорами Володимиром Платоновим і Сергієм Гуськовим було підготовлено і видано перший у світі офіційний підручник «Олімпійський спорт» для використання в навчальному процесі закладів вищої освіти з підготовки педагогічних кадрів сфери фізичного виховання і спорту – тренерів, учителів фізичної культури, науково-педагогічних працівників.

На Олімпійському конгресі століття, що пройшов у Парижі в 1994 р., з ініціативи президента МОК Хуана Антоніо Самаранча відбулася презентація цього підручника. Видання отримало високу оцінку і було рекомендоване для використання в системі олім-

Автори підручника «Олімпійський спорт» професор В. М. Платонов (перший від правої) та професор С. І. Гуськов (перший від лівої) у штаб-квартирі МОК у Лозанні. 1993 р.

Презентація підручника «Олимпийский спорт», організована президентом МОК Х. А. Самаранчем, Париж, 1994 р.

Презентація «Енциклопедии олимпийского спорта». Лозанна, 2005 р.

пійської освіти та підготовки фахівців у різних країнах.

Друга книга підручника, а також його англomовна версія, вийшли у світ у 1997 р. З ініціативи МОК і за його фінансової підтримки скорочена англomовна версія двотомного підручника була відправлена в усі національні олімпійські комітети і рекомендована до використання в системі олімпійської освіти.

Колективом авторів, до якого увійшли професори й викладачі університету, 1998 р. було підготовлено і випущено «Енциклопедію сучасного олімпійського спорту», – книгу, що містить інформацію та статистичні дані про підсумки Ігор Олімпіад сучасності та зимових Олімпійських ігор.

Під загальним керівництвом Володимира Платонова у 2005 р. вийшла у світ «Енциклопедія олімпійського спорту» у п'яти томах, яка за повнотою матеріалу, що міститься на її сторінках, не має аналогів у світовій літературі. Її підготовка і випуск стали можливими завдяки інформаційній та фінансовій підтримці МОК.

Результатом багаторічної роботи авторського колективу під керівництвом професора Володимира Платонова стали двотомне видання «Олимпийский спорт» та «Енциклопедія олімпійського спорту у запитаннях і відповідях» (авт. М. Булатова), які було презентовано на XIII Олімпійському конгресі, що проходив у Копенгагені в 2009 р., де вони отримали високу оцінку МОК.

Важливим етапом у становленні вітчизняної системи олімпійської освіти відповідно до рекомендацій МОК і МОА та за дієвої підтримки НОК України було створення в 1992 р. у КДІФК

Центру олімпійських досліджень і освіти, мета якого – розширення наукових досліджень у галузі олімпійського спорту й освіти. Керівництво його діяльністю здійснював професор Володимир Платонов, з 1998 р. Центр очолює професор Марія Булатова.

Широкі міжнародні зв'язки спеціалістів та багате міжнародне співро-

бітництво Центру дозволило у 2013 р. надати йому статус Міжнародного.

З 1998 р. НУФВСУ спільно з НОК України та Олімпійською академією України виступили ініціаторами проведення міжнародних наукових конгресів «Сучасний олімпійський спорт».

Вагомим внеском у реалізацію програми стало регулярне, починаючи з

Зустріч у штаб-квартирі МОК, Лозанна, 2005 р.

Вручення президентом МОК Жаком Рогге (другий від правої) відзнаки Міжнародного олімпійського комітету за організацію роботи з олімпійської освіти НОК України. XIII Олімпійський конгрес. Копенгаген, 2009 р.

Урочисте відкриття Міжнародного центру олімпійських досліджень та освіти в НУФВСУ. Київ, 2013 р.

1994 р., видання на базі НУФВСУ у співпраці з МОК і Державним комітетом України з питань фізичної культури і спорту (нині Міністерство молоді та спорту України) міжнародного

наукових і науково-педагогічних кадрів. Відповідно до наказу Вищої атестаційної комісії України від 13 березня 1997 р., № 86 з 1997 р. почалася підготовка фахівців вищої кваліфіка-

ції – магістрів, кандидатів наук і докторів наук за спеціальністю «Олімпійський і професійний спорт».

Запровадженню програми підготовки магістрів передувала кропітка робота. Так, воістину безмежні можливості розширення гуманітарної складової підготовки фахівців галузі приховані у вивченні історії Олімпійських ігор і олімпійських видів спорту в зв'язку з соціальними процесами, способом життя населення, культурою і мистецтвом, розвитком націй, політичними процесами і міжнародним життям.

Величезний пласт цікавих знань, що істотно впливають на загальнокультурний рівень молоді, лежить у вивченні історії Олімпійських ігор давнини в органічному взаємозв'язку з особливостями культури і способу життя стародавніх греків. Їхні-

Науково-методичні часописи, що випускаються видавництвом «Олімпійська література»

Магістри кафедри історії олімпійського та спортивного руху НУФВСУ, 2013 р.

науково-теоретичного журналу «Наука в олімпійському спорті», з 1999 р. – науково-теоретичного журналу «Теорія і методика фізичного виховання і спорту», а з 2005 р. – науково-теоретичного журналу «Спортивна медицина».

Однією зі складових комплексного підходу до використання потенціалу олімпійського спорту в системі гуманітарної освіти було виокремлення освітнього і наукового напрямку фізичного виховання і спорту зі складової педагогіки у самостійний окремий напрям як у системі освіти та наукових досліджень, так і в системі підготовки

Видання «Культурное наследие Древней Греции и Олимпийские игры» побачило світ у 2012 р.

ми досягненнями в державному будівництві, освіті та науці, літературній творчості та образотворчому мистецтві [4, 9, 19]. У цьому відношенні настільки ж цікавою є історія Олімпійських ігор після поневолення Стародавньої Греції Стародавнім Римом. Адже багато в чому завдяки римському періоду Олімпійських ігор збережено не тільки багату давньогрецьку спадщину, а й розкрито їх роль, як яскравого культурного явища, що проявилось в інших історичних та соціально-політичних умовах.

Не менш важливим є і розгляд Олімпійських ігор в епохи Відродження і Нового часу, що охопили понад чотири століття – з кінця XV до початку XX ст. Адже протягом усього цього періоду культурне життя багато в чому визначалося вивченням і використанням багатющої давньогрецької спадщини у різних сферах життя, робилися багаторазові спроби відродження Олімпійських ігор вже як складової частини не тільки грецької, а й світової культури. Цим були створені ті передумови, які дозволили П'єру де Кубертену і його соратникам відродити Олімпійські ігри [6].

Багатовікова історія Олімпійських ігор – від глибокої давнини до сучасності – тісно переплетена з діяльністю безлічі представників різних видів образотворчого мистецтва, в числі яких всесвітньо відомі митці. Їх твори, пов'язані з Олімпійськими іграми і досягненнями атлетів, в оригіналах або копіях посіли гідне місце в найзнаменитіших музеях світу. Не залишилися

Двотомне видання «Олимпийские игры. 1896–2012»

Комплект художніх альбомів «Олімпійська спадщина України», 2016, 2017 рр. «Олімпійське сузір'я України. Атлети». 2012 р.

осторонь від Олімпійських ігор письменники і поети, видатні представники музичного та театрального мистецтва. Тому зрозуміло, що вивчення олімпійського спорту може істотно вплинути на загальнокультурний рівень молоді та стати важливою частиною гуманітарної освіти.

Так, за матеріалами досліджень, присвячених історії розвитку олімпійського спорту та Олімпійських ігор, підготовлено і випущено у світ монографії «Культурное наследие Древней Греции и Олимпийские игры» (авт. М. Булатова, С. Бубка) і фундаментальне двотомне видання «Олимпийские игры. 1896–2012» (авт. С. Бубка, М. Булатова, В. Платонов).

Повноцінна та якісна гуманітарна освіта є неможливою без знання історії власного народу. Тому професором Марією Булатовою було ініційовано пошукову роботу з метою увічнення історії українського спорту і його активних учасників. Лише невеликою даниною поваги і шани атлетам і тренерам, які у різні роки прославляли нашу країну на найвищо-

Друге доповнене видання

му спортивному форумі – Олімпійських іграх, стало видання у 2010 р. книг «Олімпійське сузір'я України. Атлети» й «Олімпійське сузір'я України. Тренери» (авт. С. Бубка, М. Булатова), «Олімпійська спадщина України» (авт. М. Булатова).

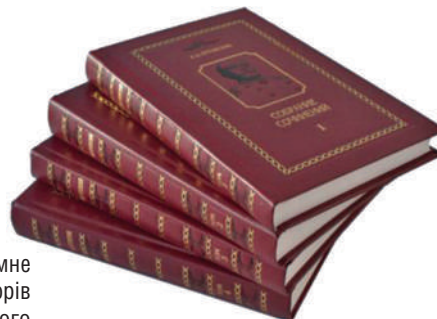
Багаторічні дослідження життєдіяльності нашого видатного співвітчизника генерала Олексія Дмитровича Бутовського, чий вагомий внесок у теорію, методику і практику фізичного виховання та у відродження олімпійського руху є неоціненними, увінчалися виданням його робіт (у чотирьох томах), що було приурочено до 170-річчя від дня його народження.

Зважаючи на значний інтерес, який видання викликало серед міжнародної олімпійської спільноти, було видано скорочену версію творів О. Д. Бутовського англійською мовою.

Істотну роль у системі гуманітарної освіти може відіграти багата історія й яскрава сучасність багатьох олімпійських видів спорту. Ця сфера є практично безмежною для розширення предметної сфери олімпійської освіти. Кожен із видів спорту має дивовижну історію, містить знання і досвід, здатні істотно збагатити гуманітарну і гуманістичну складові освітнього процесу. Наприклад, історія фехтування тісно пов'язана з історією розвитку та використання холодної зброї і захисної амуніції. А один із перших фундаментальних підручників з фехтування, який вийшов у Німеччині у 1512 р., ілюстрований безліччю яскравих і образних малюнків, написаних видатним німецьким живописцем і графіком Альбрехтом Дюрером. У 1674 р. вийшов підручник видатного голландського майстра єдиноборств Миколи Петера під назвою «Підручник прекрасного мистецтва боротьби», який отримав величезну популярність і протягом багатьох років був основним джерелом знань у цій сфері. Всесвітню популярність ця книга отримала завдяки не стільки її змісту, скільки багатому ілюстративному матеріалу, створеному видатним гравером і карикатуристом епохи голландського бароко Ромейном ван Гууга [6].

Вивчення історії видів спорту часто веде до відкриття несподіваних явищ, які являють безсумнівний інтерес для певного кола людей. Наприклад, під час вивчення історії тенісу основна увага приділяється технічній і тактичній майстерності спортсменів, їхнім досягненням на різних спортивних аренах, історіям з життя спортсменів, а також проблемам удосконалення правил змагань і феномену популярності цього виду спорту, його професіоналізації та комерціалізації.

Згадані питання часто залишають у тіні цікаві у пізнавальному і загальнокультурному відношенні сторони цього виду спорту, пов'язані з різно-

Чотиритомне видання творів О. Д. Бутовського

Енциклопедії з олімпійських видів спорту

го роду історичними процесами і явищами, які, здавалося б, мають до тенісу непряме відношення. Наприклад, вся історія жіночого тенісу одночасно є історією одягу і моди, відображенням процесу емансипації. Наприкінці XIX ст. жіночий тенісний костюм являв собою довгі, до землі, сукні з довгими рукавами і коміром «стійкою». Незмінними атрибутами костюма були довгі нижні спідниці, панчохи, корсет, капелюшок, туфлі на підборах. Вся подальша історія тенісу нерозривно пов'язана з історією розвитку тенісного костюма. Цей процес, що ряснів безліччю подій, протиріч, суперечок і конфліктів, протікав під впливом тенденцій моди і традицій, поглядів представників цього виду спорту, особливо спортсменок, феміністського руху, ініціатив відомих кутюр'є, глядачів, засобів масової інформації. Навіть сучасний тенісний костюм, в основі якого такі критерії, як простота, зручність, лаконічні форми, постійно вдосконалюється, є ареною конкуренції багатьох компаній - виробників товарів для спорту.

Подібних прикладів у будь-якому виді спорту безліч. Розуміння цього здатне істотно розширити сферу олімпійської освіти, залучити до олімпійського руху багатьох людей, оживити й урізноманітнити освітню діяльність, стимулювати молодь до творчості, наукового пошуку тощо.

Враховуючи зазначене, у 2014 р. професором Марією Булатовою було ініційовано дослідницько-видавничий проєкт зі створення енциклопедій, присвячених олімпійським видам спорту, з метою їх всебічної популяризації серед широкого читацького загалу. Керівником проєкту «Енциклопедії олімпійських видів спорту» став олімпійський чемпіон, президент НОК, доктор наук з фізичного виховання і спорту Сергій Бубка.

Сьогодні у молодого покоління великий інтерес викликає і питання про інтенсивний розвиток жіночих видів змагань в олімпійській програмі, кількість яких за дуже короткий час майже зрівнялась із чоловічими. Адже це співвідношення знаходиться у протиріччі з популярністю спорту серед чоловіків та жінок у світі. Кількість жі-

нок, які займаються спортом в різних країнах, становить приблизно від 10 до 40 % чоловіків, які займаються спортом. А в деяких видах спорту (бокс, важка атлетика, вільна боротьба) кількість спортсменок взагалі мізерна і не перевищує 5–7 %. Але в програмі Ігор у цих видах спорту чоловіки і жінки представлені однаково.

Молодь також задається питанням, чому жіноча частина олімпійської програми інтенсивно розвивається в традиційно чоловічих видах спорту, а в жіночих – обмежується. Як приклад, наводиться художня гімнастика, в якій медалі на Іграх Олімпіад розігруються лише в двох видах змагань. Що стосується глядацького інтересу, то досить навести факт того, що американські телекомпанії постійно і зі зрозумілих причин вивчають інтерес телеглядачів до різного роду спортивних програм, з тривогою відмічають стійке зниження інтересу до змагань жінок у боротьбі, боксі, важкій атлетиці та постійно зростаючий – до гімнастичних видів спорту, плавання, волейболу.

Також молодь цікавиться і проблемою допінгу в олімпійському спорті, в якому боротьба з цим явищем активно ведеться вже понад півстоліття. І саме цю сферу переслідують безперервні допінгові скандали, масові дискваліфікації, які вже затьмарюють спортивну складову Олімпійських ігор. Чому такої атмосфери немає в інших популярних сферах спорту – в американських професійних ігрових видах, світовому футболі, багатьох інших професійних видах спорту, бойових мистецтвах? Адже всім добре відомо, що активна боротьба з означеним негативним явищем ведеться переважно у цих видах спорту. Таке очевидне протиріччя змушує думати, що проблема не в допінгу в олімпійському спорті, а в способах боротьби із допінгом. Людям важко зрозуміти, чому боротьба з допінгом виявилася не в сфері діяльності спортивних федерацій, що прагнуть вивчити будь-які негативні процеси у своїх видах спорту, а в руках приватної, комерційної та незалежної від спортивних федерацій організації, якою є Всесвітнє антидопінгове агентство. Адже зрозуміло, що така органі-

зація буде керуватися передусім власними комерційними інтересами, а не потребами олімпійського спорту. При цьому варто відмітити, що переважна більшість його співробітників є фахівцями зі сфер, які практично не мають до спорту жодного відношення (юристи, економісти, хіміки, фізики, менеджери).

Цікавиться молодь і проблемою прав спортсменів в олімпійському спорті. З одного боку, постійно декларується їх центральна, стрижнева роль в олімпійському спорті, а, з іншого, вони дуже слабо захищені від свавілля чиновників, тренерів, недобросовісних представників антидопінгової системи, засобів масової інформації. Спортсмени не беруть участі у розподілі доходів, одержуваніх від Олімпійських ігор завдяки їхній праці, у них виникає багато життєвих проблем після закінчення спортивної кар'єри – соціальних, матеріальних, зі здоров'ям, трудовою діяльністю тощо.

Великий інтерес викликають і складні та суперечливі відносини організацій, об'єднаних у світову олімпійську систему (МОК, міжнародні спортивні федерації, національні олімпійські комітети), зі спонсорами, засобами масової інформації, впливовими політичними силами, різноманітні прояви втручання яких в олімпійський спорт очевидні, часто непередбачувані, а в багатьох випадках мають деструктивний характер.

Викладачі спеціалізованих закладів освіти часто задаються питанням про участь широких верств світової громадськості у розвитку олімпійського спорту і формуванні програм Олімпійських ігор. Адже фінансова незалежність міжнародної олімпійської системи забезпечена величезною глядацькою аудиторією, що охоплює понад половину населення земної кулі. Однак, у процесі прийняття принципових рішень про розвиток олімпійського спорту, думка світової громадськості до уваги не береться, соціологічні дослідження не проводяться, а прийняті МОК і міжнародними спортивними федераціями рішення часто викликають подив. Очевидно, що розширення предметної галузі

Підручник «Олімпійський спорт у системі гуманітарної освіти»

освіти в цих напрямках є дієвим засобом створення навколо олімпійського спорту атмосфери глибокої зацікавленості, залучення населення, особливо молоді, до різних форм вивчення, аналізу та обговорення нагальних питань. Звичайно, це підвищує значущість олімпійської освіти в розвитку аналітичних і когнітивних здібностей молодого покоління, в розширенні їхнього світогляду, інтелектуального напруження, критичного мислення, у вихованні морально-етичних якостей, пов'язаних зі справедливістю, в підготовці до реального життя в складному і суперечливому сучасному світі.

Тому значним внеском у забезпечення освітнього процесу у закладах вищої освіти спортивного профілю стали підготовка і випуск підручника «Олімпійський спорт у системі гуманітарної освіти» (авт. М. М. Булатова, С. Н. Бубка, В. М. Платонов), який містить відповіді на зазначені вище питання, та великий обсяг іншої інформації про різні аспекти олімпійського спорту, такі як олімпійський маркетинг, олімпійський рух і політика мульткультуралізму, Олімпійські ігри у творах мистецтва тощо.

Зусилля українських фахівців у впровадженні питань олімпійського спорту в систему освіти молодого покоління спрямовані не лише на студентів закладів вищої освіти, а й на учнів і педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Так, у 2004 р. професором Марією Булатовою було розроблено концепцію посібника, а колективом авторів, до якого входили викладачі НУФВСУ, під її керівництвом було підготовлено і видано посібник «Твій перший олім-

Посібники
«Твій перший олімпійський путівник»

Олімпійські щоденники різних років видання

пійський путівник». У подальшому посібник доповнювався та перевидавався вісім разів (2004, 2006, 2007, 2010, 2011, 2012, 2017, 2020 рр.), а в 2007 р. вийшла його доповнена англomовна версія, яка мала чотири перевидання (2011, 2013, 2015, 2016 рр.).

Проект «Олімпійський щоденник», започаткований 2005 р., з роками став традиційним. На його сторінках поряд з інформацією про історію та сучасність Олімпійських ігор, олімпійські цінності, церемонії і символи, про міста-організатори Ігор Олімпіад, зимових Олімпійських ігор, Юнацьких Олімпійських ігор, Європейських Юнацьких Олімпійських фестивалів, про олімпійські види спорту, чемпіонів і призерів Олімпійських ігор, з'явилися нові рубрики – рекомендації до здорового способу життя і раціонального харчування, поради чемпіонів, олімпійські вікторини і ребуси тощо.

Привернення уваги до багатогранності Олімпійських ігор, їх значної освітньої та виховної ролі може виявитися резервом підвищення ефективності гуманітарної освіти і гуманістичного виховання молоді, що, у свою

чергу, не може не впливати на підвищення значущості спортивної складової Олімпійських ігор. Починаючи з 2007 р., започатковано регулярне видання навчально-методичних посібників до кожних Ігор Олімпіад, зимових Олімпійських ігор і Юнацьких Олімпійських ігор, підготовка яких здійснюється під загальним керівництвом професора М. М. Булатової.

Сформована в Україні система використання потенціалу олімпійського спорту в освітньому процесі має міжнародне визнання, зокрема, на прохань Європейських Олімпійських комітетів професором Марією Булатовою було підготовлено навчальні видання, що використовувались в освітніх програмах Європейських Юнацьких Олімпійських фестивалів, які проходили в Утрехті та Брашові.

Вагомою віхою у розвитку вітчизняної системи олімпійської освіти

Серія навчально-методичних посібників, присвячених Олімпійським іграм

стало відкриття у 2019 р. навчально-наукового Олімпійського інституту на базі НУФВСУ – сучасної науково-дослідної бази для олімпійського руху і спорту в Україні, знаковим проектом – символом олімпійської спадщини, який очолила доктор педагогічних наук професор Марія Булатова. До основних завдань закладу входять поширення знань у галузі олімпійського спорту, підготовка фахівців, організація та проведення досліджень, підготовка спеціалізованої літератури, співпраця з міжнародними та національними установами, зокрема з Центром олімпійських досліджень і освіти (Лозанна, Швейцарія), Міжнародним олімпійським комітетом (Лозанна, Швейцарія), Олімпійським музеєм (Лозанна, Швейцарія), Центром П'єра де Кубертена (Лозанна, Швейцарія), Міжнародним товариством олімпійських істориків (IOH), національними олімпійськими академіями понад 50 країн. Створення цієї структури стало новим кроком до пошуку сучасних інноваційних підходів.

Висновки. Історія олімпійського спорту, на відміну від багатьох інших сфер суспільного життя, була і залишається ареною демонстрації сили духу людини, її досягнень і можливостей, взаємоповаги і співпраці заради миру і прогресу. Саме ці риси олімпійського спорту тісно пов'язали його зі світовою політикою та економікою, освітою та вихованням, найсучаснішими досягненнями науково-технічного прогресу, привернули увагу засобів масової інформації. Звичайно, цей інтерес і пов'язана з ним популярність Олімпійських ігор, ідеалів і цінностей філософії олімпізму могли проявитися лише до явища фундаментального характеру з глибокими гуманістичними і загальнокультурними складовими.

Використання ціннісного потенціалу олімпійського руху, як складової гуманітарної освіти та гуманістичного виховання дітей і молоді дозволяє не лише розширити їх світогляд, а й сприяє формуванню фізично й морально здорового, соціально свідомого та активного покоління.

Система олімпійської освіти в Україні, сформована протягом 1990-х

років, сьогодні посідає лідируючі позиції у світовому співтоваристві за масштабами організації олімпійських досліджень, поширенням ідей олімпізму та розробкою матеріалів, що дозволяють використовувати надбання олімпійського спорту в гуманітарній освіті молодого покоління. Потужний прорив нашої країни в дослідницькій роботі з олімпійської проблематики і поширення олімпійських ідей і цінностей стало можливим завдяки активній співпраці Олімпійської академії України з Національним університетом фізичного виховання і спорту України та Національним олімпійським комітетом України.

До основних складових комплексного підходу до вирішення питання використання надбань олімпійського спорту у гуманітарній освіті молоді в Національному університеті фізичного виховання і спорту України слід віднести: запровадження навчальної спеціальності «олімпійський та професійний спорт»; відкриття кафедри олімпійського спорту та магістратури «олімпійський спорт і освіта», організація міжнародних наукових конгресів і конференцій; створення видавництва «Олімпійська література» та Навчально-наукового олімпійського інституту; потужна науково-дослідна діяльність, результатом якої є вихід у світ численних фундаментальних праць з олімпійської тематики; встановлення ділових контактів з провідними міжнародними науковими установами, які займаються різними аспектами олімпійського спорту та олімпійської освіти.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бубка СН. Олімпійський спорт: древнегреческое наследие и современное состояние [диссертация]. Київ: НУФВСУ; 2013. 248 с.
2. Булатова ММ, редактор. Олімпійська освіта. 25 років разом. Київ; 2017. 128 с.
3. Булатова М. Мультикультуралізм и олимпийский спорт. Наука в олимпийском спорте. 2018; 2:4-16.
4. Булатова М, Бубка С. Культурное наследие Древней Греции и Олимпийские игры. Київ: Олимпийская литература; 2012.
5. Булатова М, Платонов В. Олимпизм и олимпийское образование: история, современность, будущее. Наука в олимпийском спорте. 2018; 4:4-27.

6. Булатова ММ, Бубка СН, Платонов ВМ. Олімпійський спорт у системі гуманітарної освіти. Київ: Перша друкарня; 2019. 912 с.

7. П'єр де Кубертен. Олімпійські мемуари. Київ: Олімпійська література; 1997. 180 с.

8. Платонов ВН, Гуськов СИ. Олімпійський спорт: в 2 кн. Київ: Олимпийская литература; 1994. Кн. 1; 496 с.

9. Столяров В. Социология физической культуры и спорта. Введение в проблематику и новая концепция. Litres; 2017. 490 с.

10. Шульгина ДН. Глобализация и культурная идентичность [автореферат]. Воронеж; 2011. 26 с.

11. Armour K, Dagkas S. Olympism and education: a critical review. Educational Review. 2012;64(3):261-4.

12. Binder D. Canada: Olympic education programmes as legacies of Olympic Games. In: Naul R, Binder D, Rychtecky A, Culpan I, editors. Olympic education: an international review. New York: Taylor & Francis; 2017. p. 104-18.

13. Bronikowski M, Bronikowska M, Glapa A. Poland: Olympic education as patterns of sport institutions. In: Naul R, Binder D, Rychtecky A, Culpan I, editors. Olympic education: an international review. New York: Taylor & Francis; 2017. p. 222-37.

14. Muller N, editor. Pier de Coubertin. Olympism. Selected Writings. Lausanne: IOC, 2000, p. 281-283.

15. Fioranzi A, Florio G. Analysis of the Olympic ideals applied to the World of business 2010 winners. In: Chatziefstathiou D, Muller N, editors. Olympism, Olympic education and learning legacies. Newcastle upon Tyne: Cambridge scholars Publishing; 2014. p. 260-7.

16. Georgiadis K. The Olympic education program of the Organizing Committee of the Olympic Games Athens 2004 and the Greek Ministry of Education. In: IOA, editor. 45th Session for Young Participants; 2005; Olympia. Olympia: IOA; 2005. p. 120-45.

17. Leith LM. Personality and endurance performance: The state-trait controversy. In: Shephard RJ, Astrand PO, editors. Endurance in Sport. Blackwell Sci. Publ. 1992:256.

18. Lenskyj H. Olympism education and Olympism: Still colonizing children's minds. Educational Review. 2012;64(3):265-74.

19. Naul R, Binder D, Rychtecky A, Culpan I, editors. Olympic education: an international review. New York: Taylor & Francis; 2017. 361 p.

20. Ren Hai. China: Olympic education in the context of the Beijing Olympic Games. In: Naul R, Binder D, Rychtecky A, Culpan I, editors. Olympic education: an international review. New York: Taylor & Francis; 2017. p. 119-34.

21. Todt NS. Worldwide practices combining Olympic values and sport: encouraging transferable life skills to Disadvantaged Brazilian Communities. In: Chatziefstathiou D, Muller N, editors. Olympism, Olympic education and learning legacies. Newcastle upon Tyne: Cambridge scholars Publishing; 2014. p. 194-206.

LITERATURE

1. Bubka SN. Olympic Sport: Ancient Greek heritage and current state [dissertation]. Київ: NUPESU; 2013. 248 p.
2. Bulatova MM, editor. Olympic education. 25 years together. Kyiv; 2017. 128 p.
3. Bulatova M. Multiculturalism and the Olympic Sport. Nauka v Olimpijskom sporте. 2018; 2:4-16.

4. Bulatova M, Bubka S. Cultural heritage of ancient Greece and the Olympic Games. Kiev: Olimpiyskaya literatura; 2012.
5. Bulatova M, Platonov V. Olympism and the Olympic education: history, modernity, future. *Nauka v Olimpiyskom sporte*. 2018; 4:4-27.
6. Bulatova MM, Bubka SN, Platonov VM. Olympic sport in the system of humanitarian education. Kyiv: Persha drukarnia; 2019. 912 p.
7. Pierre de Coubertin. Olympic memoirs. Kiev: Olimpiyskaya literatura; 1997. 180 c.
8. Platonov VN, Guskov S I. Olympic sport: in 2 books. Kiev: Olimpiyskaya literatura; 1994. Book 1; 496 p.
9. Stolyarov V. Sociology of physical culture and sport. Introduction to the problematic and a new concept. Litres; 2017. 490 p.
10. Shulgina DN. Globalization and cultural identity [abstract]. Voronezh; 2011. 26 p.
11. Armour K, Dagkas S. Olympism and education: a critical review. *Educational Review*. 2012;64(3):261-4.
12. Binder D. Canada: Olympic education programmes as legacies of Olympic Games. In: Naul R, Binder D, Rychtecky A, Culpan I, editors. *Olympic education: an international review*. New York: Taylor & Francis; 2017. p. 104-18.
13. Bronikowski M, Bronikowska M, Glapa A. Poland: Olympic education as patterns of sport institutions. In: Naul R, Binder D, Rychtecky A, Culpan I, editors. *Olympic education: an international review*. New York: Taylor & Francis; 2017. p. 222-37.
14. Muller N, editor. *Pier de Coubertin. Olympism. Selected Writings*. Lausanne: IOC, 2000, p. 281-283.
15. Fioranzi A, Florio G. Analysis of the Olympic ideals applied to the World of business 2010 winners. In: Chatziefstathiou D, Muller N, editors. *Olympism, Olympic education and learning legacies*. Newcastle upon Tyne: Cambridge scholars Publishing; 2014. p. 260-7.
16. Georgiadis K. The Olympic education program of the Organizing Committee of the Olympic Games Athens 2004 and the Greek Ministry of Education. In: IOA, editor. *45th Session for Young Participants*; 2005; Olympia. Olympia: IOA; 2005. p. 120-45.
17. Leith LM. Personality and endurance performance: The state-trait controversy. In: Shephard RJ, Astrand PO, editors. *Endurance in Sport*. Blackwell Sci. Publ. 1992:256.
18. Lenskyj H. Olympic education and Olympism: Still colonizing children's minds. *Educational Review*. 2012;64(3):265-74.
19. Naul R, Binder D, Rychtecky A, Culpan I, editors. *Olympic education: an international review*. New York: Taylor & Francis; 2017. 361 p.
20. Ren Hai. China: Olympic education in the context of the Beijing Olympic Games. In: Naul R, Binder D, Rychtecky A, Culpan I, editors. *Olympic education: an international review*. New York: Taylor & Francis; 2017. p. 119-34.
21. Todt NS. Worldwide practices combining Olympic values and sport: encouraging transferable life skills to Disadvantaged Brazilian Communities. In: Chatziefstathiou D, Muller N, editors. *Olympism, Olympic education and learning legacies*. Newcastle upon Tyne: Cambridge scholars Publishing; 2014. p. 194-206.

Надійшла 02.03.2020

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Булатова Марія Михайлівна <https://orcid.org/0000-0002-6266-8618>, dr.bulatova@gmail.com
Національний університет фізичного виховання і спорту України,
03150, Київ, вул. Фізкультури, 1.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Bulatova Maria <https://orcid.org/0000-0002-6266-8618>, dr.bulatova@gmail.com
National University of Ukraine on Physical Education and Sport,
03150, Kyiv, Fizkul'tury str., 1.